

НЕКРОЛОГ

ПАМ'ЯТІ ПРОФЕСОРА МИХАЙЛА ТИВОДАРА (1936-2017)

20 жовтня 2017 р. на 82-му році життя відійшов у Вічність відомий український учений-етнолог, педагог вищої школи, доктор історичних наук, почесний професор Ужгородського національного університету, активний громадський діяч Михайло Петрович Тиводар.

Народився М. Тиводар 7 лютого 1936 р. в селі Бедевля (нині Тячівського району Закарпатської області) в родині середніх статків Петра Васильовича та Оксани Іванівни (дівоче прізвище Вайнагій) Тиводарів. Навчався в Бедевлянській неповній середній школі й закінчив там 6 класів. Позаяк у Бедевлі тоді не було 7-го класу, продовжувати навчання довелося в селі Тересва, куди щодня потрібно було добиратися пішки. Відтак Михайло три роки навчався в Тячівській середній школі, яку закінчив 1953 р. Здобувши середню освіту і успішно склавши вступні іспити, він того ж року став студентом історичного факультету Ужгородського державного університету.

1958 р. М. Тиводар склав на «відмінно» впускні державні іспити з історії Стародавнього Сходу, Греції та Риму, а також успішно захистив дипломну роботу, здобувши фах історика. З 20 серпня

того ж року почав працювати вчителем історії Дубівської середньої школи. Там Михайло Петрович активно трудився до вересня 1966 р. Водночас він проводив етнографічні експедиції і працював над кандидатською дисертацією, адже паралельно навчався в заочній аспірантурі Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР (Київ) за спеціальністю «етнографія», куди вступив 1960 р.

Із середини жовтня 1966 р. Михайло Петрович розпочав свій трудовий шлях на історичному факультеті Ужгородського університету. Він став викладачем кафедри загальної історії, де читав студентам курси «Історія первісного суспільства» та «Основи етнографії».

У травні 1968 р. в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР М. Тиводар успішно захистив дисертацію на тему «Громадський і сімейний побут колгоспників Закарпаття (за матеріалами Закарпатської області)» (науковий керівник професор Г. Ю. Стельмах). В результаті йому було присвоєно науковий ступінь кандидата історичних наук зі спеціальності «етнографія», а також переведено на посаду старшого викладача, а відтак – і доцента кафедри загальної історії. Крім того,

М. Тиводар активно долучився до створення Закарпатського музею народної архітектури та побуту, який у червні 1970 р. прийняв перших відвідувачів.

На початку 70-х рр. М. Тиводара було безпідставно звинувачено в «українському буржуазному націоналізмі». Перший секретар Закарпатського обкому Компартії України Ю. Ільницький підняв навіть питання про звільнення М. Тиводара з роботи за те, що в одній зі своїх наукових статей той зробив покликання на працю «українського буржуазного націоналіста і ворога українського народу В. Кубішовича». За такий «ганебний» вчинок на засіданні парткому Ужгородського університету М. Тиводару було оголошено догану. Бюро Закарпатського обкому Компартії України погодилося «з рішенням парткому Ужгородського державного університету, який оголосив комуністу Тиводару М. П. догану із занесенням до облікової картки за некритичне ставлення до використання літератури при написанні статті «Народные традиции в полонинском пастушестве украинцев Раховщины». Вчений залишився працювати на історичному факультеті, але майже на ціле десятиліття його було обмежено в публікуванні наукових праць.

Упродовж 1968-1976 рр. Михайло Петрович трудився доцентом на кафедрі загальної історії. 1976 р. його було переведено на посаду доцента новоствореної кафедри історії УРСР, історіографії та джерелознавства, яку очолював професор Михайло Васильович Троян. На цій кафедрі М. Тиводар працював до 1988 р. Того ж таки року на історичному факультеті було створено кафедру історії Стародавнього світу, Середніх віків та історіографії, у відання якої перейшли і нормативні курси з історії первісного суспільства та етнографії. Тож Михайла Петровича як фахівця з етнографії було зараховано у штат кафедри історії Стародавнього світу, Середніх віків та історіографії.

Доленосними для М. Тиводара стали події, пов'язані з лібералізацією у другій половині 80-х рр. XX ст. політичного життя в Радянському Союзі. Його наукові та публіцистичні праці одна за одною стали з'являтися у фахових часописах та збірниках, а також у періодичних виданнях. Учений активно долучився до громадсько-політичного життя Закарпаття. Так, у липні 1989 р. Михайло Петрович увійшов до складу ужгородської міської ініціативної групи зі створення місцевого осередку Народного Руху України за перебудову (НРУ). Відтак його було прийнято до складу ради Ужгородської міськрайонної організації НРУ.

У березні 1990 р. М. Тиводара було обрано депутатом Закарпатської обласної ради. Ставши народним обранцем, він очолив в обласній раді депутатську групу «Демократична платформа», яка активно виступала за вихід України зі складу СРСР. З ініціативи Михайла Петровича це питання вперше в тогочасній УРСР було поставлене на голосування

в обласній раді. Крім того, М. Тиводар долучився до відродження на Закарпатті культурно-освітнього товариства «Просвіта», яке діяло в краї у 20-30-ті рр. XX ст. Упродовж 1991-1995 рр. як депутат обласної ради він брав активну участь у дискусіях з прихильниками «політичного русинства» і проводив цілеспрямовану роботу проти автономізації Закарпаття та спроб територіального розчленування України.

Паралельно з активною громадсько-політичною діяльністю Михайло Петрович продовжував займатися науково-педагогічною роботою на історичному факультеті. 1993 р. на істфаку відбулася чергова реорганізація. Курси історіографії та джерелознавства було закріплено за кафедрою нового і новітнього часу. Тож кафедра історії Стародавнього світу, Середніх віків та історіографії змінила свою назву. З того часу й досі вона називається так: кафедра історії Стародавнього світу і Середніх віків. Зміни не торкнулися курсів, які читав Михайло Петрович, і він залишився працювати на кафедрі історії Стародавнього світу і Середніх віків. Упродовж 2001-2004 рр. був завідувачем цієї кафедри. Тут він трудився майже до останніх днів свого життя, виховуючи молоде студентське покоління, залюблене в історію і культуру рідного краю. Саме на період роботи на кафедрі історії Стародавнього світу і Середніх віків припадають його найбільші досягнення як вченого-етнолога.

Насамперед слід згадати про захист М. Тиводаром докторської дисертації на тему «Традиційне скотарство Українських Карпат другої половини XIX - першої половини XX століть», який відбувся у квітні 1994 р. в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії НАН України. Дисертаційне дослідження Михайла Петровича було високо оцінене науковою спільнотою України. В результаті йому було присвоєно науковий ступінь доктора історичних наук. Того ж року за матеріалами дисертації було видано монографію, яка мала таку ж назву. В жовтні 1995 р. М. Тиводарові було присвоєно вчене звання професора.

Після 1995 р. Михайло Петрович відійшов від політичної діяльності, яка забирала від нього чимало сил та енергії. Відтепер він зосередив свою увагу на науково-педагогічній та громадській роботі. Зауважимо, що впродовж першої половини 90-х рр. М. Тиводар опублікував низку статей, в яких порушувалися різні аспекти народознавства Закарпаття. Ці матеріали лягли в основу книги «Закарпаття: народознавчі роздуми», яка побачила світ 1995 р. У ній висвітлено окремі аспекти історії та культури Закарпаття, проаналізовано етнографічну спадщину Ю. Гуци-Венеліна, О. Духновича, Т. Легоцького, В. Гнатюка, Ф. Потушняка.

За період роботи в Ужгородському університеті Михайло Петрович читав курси і спецкурси, пов'язані переважно з етнологічним циклом дисциплін: «Історія первісного суспільства», «Етногра-

фія», «Етнологія», «Історія і практика етноконфліктології», «Етнографія слов'янських народів», «Етнографія Закарпаття», «Народні промисли і ремесла України кінця XIX-XX століть», «Основи етнодержавознавства», «Етнічна історія населення Українських Карпат у II тисячолітті до н. е. - першій половині I тисячоліття н. е.».

З проголошенням незалежності України відчувалася нестача фахових вітчизняних навчальних видань з етнології. Тож Михайло Петрович вирішив заповнити цю лакуну. В результаті 1998 р. в Ужгороді вийшов друком його навчальний посібник «Етнологія». Це було, мабуть, перше в етнологічній науці України системне видання, тож його високо оцінила наукова громадськість. Згодом Міністерством освіти і науки України посібник було рекомендовано для навчання студентів історичних спеціальностей закладів вищої освіти, і він витримав ще два видання (Львів, 2004; Ужгород, 2010).

Та на цьому вчений не зупинився і 2011 р. видав ґрунтовне дослідження «Етнографія Закарпаття». У цій праці М. Тиводар розглянув основні етапи етнічної історії та простежив процес етногенезу українців Закарпаття. Значну увагу приділено також питанням етнографічного районування краю. На основі зібраних польових матеріалів та численних публікацій Михайло Петрович висвітлив основні аспекти традиційної культури українців Закарпаття – господарство, житло, одяг, особливості сімейних відносин і побуту, свята, звичаї, обряди і світоглядні уявлення. 2017 р. працю «Етнографія Закарпаття» було перевидано. Вчений також підготував монографічне дослідження про життя й наукові пошуки свого вчителя, знаного етнолога, археолога і письменника Ф. Потушняка, яке витримало два видання (2005 р. та 2010 р.). Не забував Михайло Петрович і про свою малу Батьківщину. Як наслідок, 2013 р. з-під його пера вийшла праця «Історія села Бедевля».

Загалом М. Тиводар опублікував близько 200 праць. Своїм науковим досвідом він щедро ділився з аспірантами та студентами. Під його керівництвом захистили кандидатські дисертації з етнології випускники історичного факультету Ужгородського

університету Михайло Зан, Олександр Малець, Василь Коцан та Оксана Кичак. Двоє аспірантів М. Тиводара – Петро Ференц і Павло Федака – стали кандидатами наук зі спеціальності «Історія України». Про його авторитет як ученого-етнолога свідчить і те, що він був науковим консультантом аспірантів із Польщі та Чехії, які стажувалися на кафедрі історії Стародавнього світу і Середніх віків.

Слід також звернути увагу на те, що М. Тиводар виступав опонентом на захистах кандидатських і докторських дисертацій зі спеціальності «Етнологія». Він був також членом редколегії журналів «Народна творчість та етнологія» (м. Київ), «Народознавчі зошити» (м. Львів), «Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія», «Історичні студії. Збірник наукових праць з проблем давньої і середньовічної історії та етнології».

За свою плідну працю у структурі вищої школи та активну громадянську позицію М. Тиводар нагороджений Почесною грамотою Президента України, орденом «За мужність» III ступеня, орденом «20 років Народному Руху України за перебудову». У жовтні 2014 р. М. Тиводара удостоєно звання «Заслужений професор УжНУ», яке є свідченням його особливих заслуг у розвитку науки та освіти, у підготовці кадрів вищої кваліфікації (кандидатів і докторів наук), його довголітньої наукової, освітньої та громадської діяльності. До 80-річчя вченого кафедра історії Стародавнього світу і Середніх віків ініціювала видання збірника матеріалів «Українці й народи Центрально-Східної Європи: культурна та історична спадщина» (упорядник Ігор Ліхтей), який побачив світ на початку 2016 р.

Попри свою потужну наукову діяльність, М. Тиводар був справжнім сем'янином, сердечно переймався долею кожного члена родини, дбав про добробут своїх рідних. Турбувався він також і про майбутнє своїх учнів...

Наукова еліта Ужгородського національного університету, колеги, друзі та учні Михайла Петровича з факультету історії та міжнародних відносин схилиють голови в жалобі та висловлюють щирі співчуття родині покійного, всім, кому довелося йти з ним пліч-о-пліч по життю.

Ліхтей І. М. (Ужгород)